

“Pea vastu, mamps!”

Tiia Lister
MTÜ ELLU

Sellise lausega julgustab ühes raamatus oma ema murdealine poiss, kes kasvab üksikvanemaperes.

Esimese tõelise tõuke, hakata tegelema üksikvanemate perede psühholoogilise toetamisega, sain Lätis ühes suvelaagris, kus olin psühholoogina rääkimas lapsevanematele ema-isa mõjust lapse kasvamisele peres. Peale loenguid tulid minu juurde mitmed kenad noored emad, kes ütlesid, et neil oli valus kuulata seda loengut, kuna nad kasvatavad üksi oma lapsi. Kusagil ei räägita, kuidas siis hakkama saada – kõik loengud on tavaliselt peredele. Aga neil on kodus palju olukordi, mida ei saa lahendada samuti, kui peres on isa ja ema.

Teine tõuge üksikvanemate toetusprogrammi loomiseks MTÜ ELLU juures tuli eelmise aasta märtsis, kui tahtsime korraldada rahvusvahelist seminari emade probleemide lahendamiseks. Siis tekkis meil lahkeli arusaamades nende ametnikega, kes peaksid oma töös just abistama ka üksikemasid. Nad ei olnud nõus, et meie koostööseminari pealkirjas on sõna “ema”. Nad pidasid emateema esiletõstmist üleaaruseks. Psühholoogia seisukohast on see vaatenurk mõistetamatu, sest ema mõju lapsele ei saa kuidagi alahinnata ka abielus, kui koos isaga kasvatatakse lapsi. Eestis on aga ühevanemaga peredes 90 % just üksi emad (2007.aastal oli neid 24 000 peret).

Selgus ka, et Eestis puuduvad üksikvanemate ühingud ja eestkosteorganisatsioonid, kes esindaksid neid peresid riigis. Küll mõned aastad tagasi olid sellised algatused olnud Pärnus ja Virumaal, aga tänaseks hetkeks olevat vaibunud aktiivne tegevus. See on tõesti mõistetav – kui on tegu ellujäämisega (kui 2007. aastal elas 39% üksikvanematega peredest suhtelises vaesuses - kui palju siis praegu 2010.aastal?), siis pole jõudu tegutseda enda eest võitleva kodanikuorganisatsioonina. Selleks on vaja abi väljast nendelt organisatsioonidelt ja inimestelt, kes mõistavad üksikvanemate perede toetamise vajadust ja tahavad toetada.

Kolmas kord oli juba ehmatus ja kindel teadmine, et siin ei saa me jääda pealtvaatajaks, kui küsides infot üksikvanemate perede täpse arvu ja nende toetamise viiside kohta erinevatest omavalitsustest, saime vastuseks, et nad ei tea. Mitmes omavalitsuses ei olevat kunagi neid ühe vanemaga peresid eraldi loetud ega toetatud. Järelikult pole ka mõistetud nende perede erinevat olukorda ja erivajadusi teiste perede hulgas.

Nüüd, kui me oleme alustanud üksikvanemate toetusprogrammiga Tallinna ühes linnaosas, oleme näinud, et üksikvanemate pered on saanud infot meie sotsiaalse tugigrupi kohta just siis, kui nad on samal ajal ka suurtes perede nimekirjas. Kindlasti aga ka ühe vanema ja ühe lapsega pere vajaks abi – selles peres võivadki olla mured kõige suuremad, kui pole ka vanavanemaid toeks.

On hämmastav, et Eestis räägitakse palju iibest ja sellest, et meid tabab tulevikus palju raskusi, kui meie rahvastikuarv ei parane. Samas pole peaaegu üldse räägitud – millistes tingimustes ja kuidas kasvavad meie praegused lapsed, eriti peredes, kus on üks täiskasvanu nende eest hoolitsemas.

Muidugi lihtsalt ei teata, kuidas kulgeb elu ühe vanemaga peres – see on liiga valus teema neile vanematele endile ja selletõttu nad sellest rääkima meedias meelsasti ei kipu. Tavaline kogemus on olnud ju siis mittemõistmine või süüdistus või lausa põlastus – kuidas siis ikka ei saa hakkama!

Üksikvanemate sotsiaalse tugigrupi kohtumisel väljendas üks meie abielus tugi-isik, kui üksikvanemad olid oma raskustest selles kinnises ringis rääkinud – ta poleks siiski osanud ette kujutada, et ei ole nii palju peres raha, et saaks osta bussipiletit vajalikeks sõitudeks.

Tõesti, teame väga vähe neist raskustest, mida meie naabripere võib oma koduseinte vahel kogeda. Selline aga võib olla mõne üksikvanemaga pere argipäev, kui üksikvanema toetus kuus on 300 krooni. Kuigi enamus inimestest ei kujutaks ette, kuidas sellisel juhul lastega ära elada, kui vanem veel töötü või haige oleks.

MTÜ ELLU on alustanud tööd üksikvanematega peredega eelkõige eesmärgiga olla “tõlgiks” ja eestkostjaks nende perede toimetulekuga seoses; olla neile psühholoogiliselt toeks niikaua, kuni väikestest sotsiaalsetest tugigruppidest linnaosas või vallas on kasvanud välja seal aktiivne kodanikuühendus, kes suudab iseseisvalt teadvustada oma perede vajadusi ühiskonnas, korraldada erinevat eneseabitegevust, nõustamist oma peredele ja tuge lastekasvatamise poole pealt.

Sotsiaalministeeriumi poliitika ülevaates ühe vanemaga perede olukorrast, on selgelt välja toodud see, et meie riigis on tegeldud põhiliselt nende perede toimetulekutoetustega – rahalise poolega ja peaaegu täielikult puudub abi psühholoogilise toetuse pakkumisel. Samas, kuigi nende perede lastele on koolis tihemini õpiraskusi, puuduvad eraldi võimalused nende laste toetamiseks nii koolis kui ka huviringidega seoses.

Palju räägitakse, et küll nad saaksid samaväärselt teiste peredega kasutada võimalusi, aga see pole praktikas teostatav – Eestis puuduvad tasuta piisavad võimalused psühholoogilise nõustamise jaoks nii näiteks lahutatud vanematele, rääkimata siis selle psühhotrauma läbi elanud lastest - aastas jääb aga 2500 last ilma oma teisest vanemast lahutuse tõttu.

Paljudes maakoolides pole võimalik saada psühholoogilist nõustamist piisaval määral, et ühevanema pere laps võiks saada hakkama hästi õppimisega, kuna tema emal puudub jõud, oskus ja aeg teda õhtuti kodus õpetada.

Ag mured on veel palju suuremad ja tõsisemad:

- 2007.aastal kasvas 34 000 last ühe vanemaga peredes ehk see on 13% lastest kasvas ilma isata ja väsinud, üksi toimetuleku eest vastutava emaga. Samuti oli nende hulgas ka 7% peresid, kus puudus emahoolitsus ja hellus, sest lapsi pidid kasvatama isad üksi.
- Kuna nende perede puhul tihti puuduvad head suhted ja materiaalne tugi ka sugulaste poolt, siis on ema see, kes vastutab ükski kogu pere toidu ja hakkama saamise eest ning seda töötades tavaliselt vähem tasustatud kohtades. Kui aga laps haigestub, siis peab pere suutma hakkama saada väiksema rahaga. Eriti keeruliseks läheb aga perele elu siis, kui haigestub ülekoormuses ja stressis vanem ise. Kui on peres rohkem lapsi, nagu tavaliselt ju lahutusega peredes on, siis juhtub tihti, et alles lapseas suurem vend-õde peab hoolitsema väiksemate eest, samal ajal kui vanem isegi vahel Soomes tööd rabab.

- Üks põhjus, miks üksikvanemate pered ise ei suuda oma vajaduste eest seista, on mõistmatuse ja vahel ka põlglik suhtumine ametnike poolt, kuigi need ametnikud ise peaksid aitama nendel peredel paremini toime tulla. See “tavaline inimvääriskuse alandamine sotsiaalasutustes”, millest oskab rääkida iga üksikvanem, on sellise häbitunde tekitajaks, et parem püütakse hakkama saada oma pere – see tähendab laste abiga, selle asemel, et “riigilt abi kerjata”. Nii saab alaealisest lapsest pere tähtsaim “tugi-isik”, mis jätab jälje selle lapse kogu elule, sest tal pole olnud normaalset lapsepõlveaega, kus teda ennast on piisavalt toetatud kasvamisel ja õppimises.
- Laste kasvatamine ja toetamine haridusteel on nii suur ülesanne, et üksikvanematel lihtsalt ei jätku jõudu selleks ega ka aega ennast harida selleks raamatuid lugedes. Puudub raha-aeg käia kursustel. Aga kõige rohkem puudub aeg ja jõud tegelda ellujäämistoiimingute kõrvalt veel lastega. Väsimus ja pinged on tavaliselt nii suured, et ei ole jõudu millekski muuks kui hädavajalikuks. Kui puuduvad abistavad vanavanemad, on läbipõlemine tavaline nende elus. Kuna ka elamistingimused on kehvad (34% peredest on korter väike ja 21% ebatavalises piirkonnas, 20% on korter üüritud või sugulaste pind, kus ka pesemisvõimalused võivad olla väga kehvad), siis ka kodus pole võimalik normaalselt välja puhata. Üks üksikvanemate suurematest soovidest ongi just tugi selleks, et saaks vahel ise ka puhata, olla üksi ja lõõgastuda – külaliste vastuvõttust selles olukorras pole mõtet üldse unistada. Pealegi on kogenud enamus üksijäänutest kummalist tõrjutust, kus isegi vanad sõbrad eemalduvad ja ka külaskäimised jäävad harvemaks. Sellise sotsiaalse tõrjutuse koorem teeb elu veelgi raskemaks, sest rõõmu on vähem ka lastel.
- Eraldi teemad ja pinged on seotud suhetega teise vanema ja tema perega, sellega seotud rahateemad, vahel vägivaldsus; lapse suhted oma lahus elava isa või emaga. Igasugused kommunikatsiooniraskused tekitavad veelgi pingeid. Kuna pole olnud võimalust saada pärast üksijäämist piisavalt psühholoogilist nõustamist, siis “neelatakse alla” kõik rasked teemad hülgamisest, küsimused enda kõlblikkuse kohta naise või mehega, enesehinnang kukub kohinaga ja enamik emotsionaalseid vajadusi on krooniliselt rahuldamata. Kui lisanduvad veel võimuvõitlused laste hoidmise ja poolehoidu pärast, siis kahaneb üksikvanema elujõud vahel nii väikseks, et suudab elada vaid päev korraka, planeerimata tulevikku ja mõtlemata sellele, kuidas suudab oma lapsed üksi üles kasvatada. Sellele ei saagi mõelda, sest siis kaob lootus ja usk hakkamasaamisesse täiesti.

Süü- ja häbitunde psühholoogilises mõttes ning soovimatus saada veelgi lisa alandust ongi kõige suuremaks takistuseks olnud, miks ühe vanemaga pered pole rääkinud oma muredest avalikult ja avameelselt. Loomulikult on nende hulgas ka peresid, kellel pole rahamuresid ega toimetulekuraskusi ja võibolla vanavanemad aitavad oma suure poolehoiduga kõiges, aga paljudel siiski on elu väga raske. Tänapäevases seisus, kus majanduslangus on suur ja omavalitsustel raskusi rahalises osas, on ka paljudel juhtudel lõpetatud toidutoetuse jagamine hädas peredele. Nii on meie sotsiaalsete tugigruppide vanemad on öelnud, et kuu lõpus on nende pere ka lausa tühja kõhtu kannatanud.

MTÜ ELLU on alustanud psühholoogilise toetuse programmi üksikvanematega peredele ja kutsume üles kõiki hoolivaid inimesi toetama neid peresid oma kodukohas.

Kui aga keegi soovib rahaliselt toetada meie tegevust üksikvanemate perede heaks, siis meil on Swedbankis MTÜ ELLUle avatud spetsiaalne arveldusarve 221045791412, kuhu ootame toetusi just erinevates omavalitsustes sotsiaalsete tugigruppide loomiseks ja nende läbiviimiseks, kus ühevanemaga pered saavad neile vajalikku erinevat nõustamist küll majandusliku-sotsiaalse toimetuleku parandamiseks, aga eriti psühholoogilises valdkonnas, mis võimaldaks neil saavutada paremat elukvaliteeti perena ja leida tuge sarnaste perede hulgas. Eraldi loengud ja nõustamised on seotud laste kasvatamise ja nende toetamisega koolis. Meie ühised unistused on seotud ka suvelaagriga, kuhu võiksime kutsuda vanemad koos lastega lõõgastuma ja kosutust leidma.

Üksikvanematega pere ellujäämine ei ole ainult nende vanemate ja laste eraasi – normaalne, inimlik ühiskond hoolib oma inimestest, eriti lastest, kui nad on hädas ja elavad palju kehvemates oludes, kui meie.

“Pea vastu, mamps!” – see peaks olema südamlilik ja tegus emadepäeva tervitus meilt kõigilt neile emadele, kellel on tegelikult kõige raskem.